

MED KNJIGAMI

ZAPIS NA ROB DVEMA PESNISKIMA ZBIRKAMA. Izbor pesmi z naslovom *V poletni travi** kaže, da je dovršen del Borove poezije posvečen zunanji, tako imenovani objektivni problematiki, ki jo prinaša v najraznovrstnejši obliki s seboj čas. Prav prisotnost časa je značilna za Borova ustvarjalna načela: pesnik je vsekakor v nekem smislu kronist naših preteklih in polpreteklih dni.

Matej Bor je nedvomno ekstravertirana, v svet obrnjena natura, in vznemirjajo ga mnogoteri vprašanja, le da to zanimanje ni vedno enake narave: včasih ga zanimajo le kot radovednega popotnika skozi čas, ki se nemirno ozira naokrog in njegovo radovednost priklepajo sicer mnogi pojavi, vendar se zadovolji pri tem že z njihovo zunanjo podobo, ki se kaže očem, drugič pa skuša pogledati globlje in razrešiti vprašanja, ki mu jih zastavljajo. V prvem primeru ostaja v mejah radovednega zapisovalca, ki si beleži podatke, v drugem izpoveduje, pa čeprav največkrat v posredni epični govorici, svoj avtentični pesniški svet.

V partizanski liriki ostaja Bor, kar je po svoje razumljivo, zvečine na ravnih registratorja, ki prikazuje naše partizansko gibanje in riše okupatorjeve zločine. Ta deskripcija je združena z agitacijsko zavzetostjo, ki skuša v usodnih zgodovinskih trenutkih notranje vzdramiti slovenskega človeka in mu dati nove borbene pobude. Globljih, bolj zapletenih vprašanj, izrazitejše, notranje bolj razčlenjene miselnosti v teh pesmih ni. Večinoma so le opomin, da Slovenci navkljub krvavemu terorju še eksistiramo: v njih je hrabrilna spodbuda in zanesena vera v svetlejše perspektive slovenskega naroda, izražene v odkriti deklaraciji.

V pesmih kasnejšega datuma pa je dosegel Bor prav v partizanski tematici svojo kvaliteto konico. Prav v narodnoosvobodilnem boju se je srečal z nekaterimi najpomembnejšimi vprašanji človeške eksistence in nemara je prav v *Srečanju*, ki je bilo sicer napisano po vojni, dosegel vrh svojega pesniškega ustvarjanja: brez volje, da bi bil velik in globok, ampak po življenjski sili se je soočil s poslednjimi vprašanji človeškega bivanja.

Med najboljši pesmi v zbirki sodijo tudi partizanske balade, v katerih Bor zgolj navrže grozljive resnice, ki jih prinaša vojna, in v tej nedorečenosti, na videz brezosebni pripovedi, ko se pesnik odpoveduje sleherni meditaciji in ko dogodki sami govorijo, se vidi neka njegova posebna zrelost, ki so ji tuji sentimentalni izlivi. Prav v tej zadržani, fino prikriti bolečini, ko so v ospredju tuje tragične usode, dosega Bor najvišji manifest svoje stvarne humanistične prizadetosti.

Tudi v nekaterih pesmih, ubranih na motive povojnega življenja, je pesnik presegel značaj nemirnega kronista in ustvaril nekaj svojevrstnih vizij našega časa. Predvsem je po izrazitosti v ospredju pesnitev *Šel je popotnik skozi atomski vek*, kjer je pesnik v sproščenem verznom ritmu z nekaterimi fantastičnimi stilnimi elementi ustvaril fantazmagorijo našega veka. Izpričal je oblikovalno silo, da zmore ustvarjati pesniške freske širokih razmer, ustvarjalno sposobnost, da ne visi ozko na konkretnih podatkih, ampak jih zna

* Matej Bor, *V poletni travi*. Izbral in uredil Drago Šega. Oprema Branko Simčič. Cankarjeva založba, Ljubljana 1965.

vizionarno preoblikovati, tako da dobi njegova zamisel učinkovit poudarek, pa da v nji kljub temu ni pretrgana vez z življenjem. Kakor je Bor zanimivo prikazal neonski hlad modernega sveta in privid njegovega popolnega uničenja, pa se zdi, da ponuja za razrešitev družbeno-političnih konfliktov idejno preravno medikamente: zdi se namreč, da so njegovi simboli, kot so rože, srce, ptički in podobno, neustrezni, da bi v njihovem imenu lahko razrešili nasprotja današnjega sveta.

Kot rečeno, v najboljših pesmih je Bor trdno vraččen v človeški kolektiv in družbeni problemi so zaradi tega tudi njegovo osebno breme. To intimno razmerje do objektivnega sveta daje poseben fluid njegovi poeziji. V drugih pa precenjuje aktualno noto in ostaja spričo neizrazitosti in človeške nezanimivosti v območju liričnih skic, ki s svojimi sivimi, že znanimi obrisi delujejo medlo.

Tudi v reflektivnih pesmih je Bor kvalitetno neenakomeren: njegov razpon sega od pesniško intenzivne *V poletni travi* pa do presplošnih gesel, ki jim manjka notranje napetosti in so brez tiste lirične očarljivosti, ki jim jo lahko da le pesnikovo enkratno spoznanje. Zanimivo je, da je Bor, pesnik večkrat deklarirane življenjske radosti in voluntarizma, pesniško najmočnejši v bližini smrti. Ob tem fenomenu se pokaže neka druga plast Borovega značaja. Tu odpadejo povrhnji, privzeti elementi njegove narave in naenkrat je ves zresnjen in zares človek, ob katerem čutiš, da ima težišče v sebi in da je notranje dragocen, saj zmore tudi v usodnih trenutkih urejati svoje razmerje do sebe in do sveta. Prav v bližini smrti se vzbudi v Boru neka posebna močnatost, ki je tudi smrt ne spravi iz ravnovesja, ampak zna prav tedaj meriti svet in človeka globlje, z neko posebno notranje uravnoteženo zrelostjo.

V osebni liriki je Bor manj zanimiv; v njegovi erotični pesmi ni zapletenih čustvenih stanj: v svojem bistvu je himnična, sončna, pritrtilna do življenja in v bistvu enosmerna. Skoraj pa se zdi, da je pesniku bolj všeč ta razigrani sončni nadih, kot pa da bi bil z njim res tako prepojen.

Bor se izrazno veže na našo realistično tradicijo; biti hoče zlasti komunikativen, zato želi, da je njegova govorica predvsem lahko razumljiva. Pri tem je včasih plastičen, ljudsko nazoren in klen, drugič pa ohlapen, neizrazit in bled, prevzemajoč iz naše lirične preteklosti že obrabljene pesniške stilizme.

V nasprotju z Borom, ki črpa spodbude za svoje pesniško oblikovanje največ v zunanjih dogodkih, je Minattiju* vir inspiracije tako rekoč izključno njegovo lastno čustveno življenje. Za Minattija je značilen izrazit premik v intimno območje čustvenega življenja. Kolikor je pri njem prisoten zunanji svet, živi bolj kot ilustracija pesnikovih čustvenih impulzov, se jim podreja in živi tako rekoč pesnikovo lastno življenje. Tako prepaja Minatti s svojim čustvom ves svet: ne le živa bitja, pač pa tudi mrtvi predmeti zažive največkrat v njegovem čustvenem ritmu. Tako narava ne živi samosvojega življenja, ampak se podreja poetovim psihološkim dispozicijam in izgublja svojo avtonomnost. Narava torej ni nekaj statičnega, zgolj predmet izven človeškega sveta. Ne, polna je tajnega življenja, prav posebnega utripa, saj je pravzaprav le prispodoba pesnikove lastne notranje podobe.

Opisani odnos do narave je pogojen globoko v pesniku. Ta samosvoj stik z naravo ima zategadelj, ker se nekako ne more znati v življenju, ker prav-

* Ivan Minatti, *Nekoga moraš imeti rad*, Opremil Jože Brumen, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1965.

zaprav z melanholiijo mladostnika strmi v svet in ga ne more doumeti. Minatti ni strasten analitičen duh, ki bi skušal razkriti človeške odnose; tudi ni sposoben akcije, zdi se mu namreč, da gre življenje kruto mimo vsega lepega, in prav zategadelj se zateka v naravo. Toda tudi tu je življenje močnejše in mu nenehno ruši njegovo ideale, njegove čiste sanje.

Minatti sprejema svojo usodo kot nekaj danega, kot nesprenljivo nujnost, ki ji ne moreš ubežati. Z njo se melanholično pomirja, le v naravi najde elemente, ki so mu sorodni in ki žive tako rekoč njegovo lastno življenje. Tak odnos do narave daje kajpak pokrajine neke druge, posebne razsežnosti; zdaj je taka, kot jo vidi pesnik, saj jo je le-ta izpolnil s svojo lastno resničnostjo.

To živo stvarstvo je nemara najznačilnejši element Minattijeve lirike, in prav najlepše pesmi so nežne impresije iz narave, polne čistih, neobteženih liričnih trenutkov. Umetniško najčistejši je Minatti tedaj, kadar je zadržan, melanholično diskreten do tega svojega sveta, in kadar življenjska protislovja, kakor se kažejo njegovim očem, samo rahlo, z liričnimi sredstvi nakazuje. Manj uspešen pa je tedaj, ko se mu njegova posebna odtujenost stopnjuje v pesniški program, v življenjski nazor, ki ga že zavestno goji, da dobiva vse bolj racionalne osnove. Takrat v pesmih izstopa pogostoma že deklarativno idejna osnova, ki pa v svojem miselnem jedru ne prerašča romantičnega upora zoper ta nelepi svet.

Zakaj pesnikov odpor do tehnike, ki mu je tuja, saj si je nekako ne more podrediti in zato ne sodi v okvir njegovega sveta, najbolj nazorno opredeljuje Minattijevo pesniško situacijo. Zdaj ko je svoj temeljni konflikt poudaril, je ustvaril umetno nasprotje, zakaj *a priori* nasprotovati tehnicizaciji je zgolj pesniška utvara, ne pa resnično pogojen konflikt. Prav zato učinkuje na takih mestih Minattijeva lirika čustveno prisiljeno. Tu tiči poglobitna nevarnost za pesnika: zdi se, da je Minatti v situaciji, ko bo moral prerasti svojo temeljno dilemo in ji dati nove premere. Tako bo dobila njegova poezija poleg čistih liričnih vrednot, ki smo jih že omenili, še druge razsežnosti.

Marjan Brezovar

RAZGLEDI V KNJIŽEVNOSTI 1918—1941* so ponesrečen izbor slovenskih esejev in kritik med obema vojnama in v uredniškem delu in v spremnem gradivu (esej *Umetnost za človeka*, *Nekaj podatkov o avtorjih* in *Opombe*) fragmentarne narave. Založba Mladinska knjiga bi napravila pametneje, da bi izbor poslala na knjižni trg leto pozneje, toda temeljiteje in razsodnejše pripravljenega.

Izbor upošteva v prvem poglavju, v katerem so predstavljeni eseji in kritike, naslednje avtorje: Frana Albrehta, Otona Župančiča, Srečka Kosovela, Boga Teplyja, Franceta Vodnika, Josipa Vidmarja, Bratka Krefta, Ferda Kozaka, Antona Oevirka, Iva Brnčiča, Vladimira Pavšiča, Vladimira Martelanca, Borisa Ziherla, — v drugem delu, izboru kritik, pa poleg Vidmarja, Brnčiča in Ziherla še Franceta Koblarja, Božidarja Borka, Vladimira Pavšiča in Vladi-

* Razgledi v književnosti 1918—1941, dvajset esejev in dvanajst kritik sedemnajstih avtorjev. Izbral, uredil, spremno besedo in opombe napisal dr. France Zdravec. Izdala Mladinska knjiga v Ljubljani, knjižnica Kondor, zvezek 65, 1965.